

AXEL OLRİK'İN EPİK YASALARI BAĞLAMINDA MAADAY-KARA DESTANI*

Gülten İLDEŞ**

Öz

Sibirya coğrafyasında yaşayan Altay Türklerine ait Maaday-Kara destanı, Türk sözlü kültür geleneğinin epik ve mitik birikimini yansıtan kadim anlatılardan biridir. Destanın adı her ne kadar Maaday-Kara olsa da anlatı esas olarak onun oğlu Kögüdey-Mergen'in ailesini, halkını ve yurdunu kurtarmak için verdiği mücadeleyi ve olağanüstü kahramanlık serüvenini anlatır. Ayrıca destan, bozulan kozmik düzenin iyilik ve kötülük arasındaki mücadele sonucunda yeniden tesis edilmesini konu edinirken sözlü anlatı geleneğine özgü yapı ve anlatım özelliklerini de belirgin biçimde yansıtır. Maaday-Kara, Altay Türklerine ait en uzun destan olmasının yanı sıra Türk anlatı geleneği içinde zengin mitik unsurları bünyesinde barındırması, anlatı yapısının ve tekniğinin sağlamlığı nedeniyle özel bir öneme sahiptir. Maaday-Kara destanını bu kadar önemli yapan unsurlardan biri de destanın anlatıcısı Aleksey Grigoreviç Kalkin'dir. Kalkin sadece Maaday-Kara'nın anlatıcısı değil aynı zamanda geniş bir destan repertuarına sahip usta bir destan anlatıcısıdır. Bu makale, Maaday-Kara destanını Axel Olrik'in epik yasaları çerçevesinde ele almaktadır. Tarihi-Coğrafi Fin Okulu, sözlü kültür ürünlerinin kökenini, yayılma yollarını ve ilk varyantını (ur-form) tespit etmeyi amaçlayan karşılaştırmalı bir halk bilimi kuramıdır. Bu ekolün analitik gelişimine en büyük katkılardan birini sunan Axel Olrik, metin merkezli bir inceleme yöntemi formüle ederek epik yasaları ortaya koyar. Olrik; masal, efsane, destan gibi sözlü anlatıların kuşaktan kuşağa aktarılırken rastgele değil evrensel kurgu kalıplarına bağlı kalarak şekillendiğini savunur. Yineleme, üçler, zıtlık ve ikizler kuralı gibi ilkelerden oluşan bu kuramsal çerçeve; sözlü geleneğe ait metinlerin yapısını, kurgu mantığını ve kolektif hafızadaki yerini çözümlemeye halk bilimi araştırmalarına nesnel ve sistematik bir yöntem sunar. Bu makale Maaday-Kara destanını Tarihi-Coğrafi Fin Okulu'nun önemli yöntemlerinden biri olan Axel Olrik'in epik yasaları bağlamında inceleyerek destanın anlatı yapısının sözlü kültüre özgü kurallar doğrultusunda nasıl şekillendiğini ortaya koymayı, anlatının sözlü gelenekteki yerini saptamayı; destanı yapı ve anlatı mantığı bakımından çözümlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca çalışma ileride yapılacak karşılaştırmalı destan çalışmalarına katkı sağlamayı da hedeflemektedir. Çalışmanın örneklemini, Türk destan geleneği içinde yer alan Maaday-Kara destanı oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Emine Gürsoy-Naskali'nin "*Altay Destanı Maaday-Kara*" adlı eserinde yer alan Maaday-Kara destanına ait metin neşri esas alınmıştır. Araştırma öncesinde konuyla ilgili literatür taraması yapılmış; çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Bu kapsamda öncelikle Altay destan geleneği ve Maaday-Kara destanı hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Axel Olrik'in epik yasaları üzerinde durulmuş ve bu yasaların kuramsal çerçevesi açıklanmıştır. Ardından destanın olay örgüsü çıkarılmış; anlatı unsurları, tekrar eden anlatı kalıpları ve yapı özellikleri epik yasalar doğrultusunda değerlendirilip incelenmiştir. İnceleme sonucunda Maaday-Kara destanının epik yasalarla büyük oranda örtüştüğü, destanda epik yasalara ilişkin çok sayıda örneğin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, destanın sözlü anlatı geleneğine ait yapısal özellikleri güçlü biçimde taşıdığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Altay Destanı, Destan, Maaday-Kara, Axel Olrik, Epik Yasalar

* **Geliş Tarihi/Received Date:** 01.07.2026 **Kabul Tarihi/Accepted Date:** 15.09.2026

DOI: <https://doi.org/10.55666/folklor.1983349>

**^{ID} Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Adana-Türkiye, gultenildes@gmail.com

THE EPIC OF MAADAY-KARA IN THE CONTEXT OF AXEL OLRİK'S EPIC LAWS

Abstract

The Maaday-Kara epic belonging to the Altay Turks living in the Siberian geography is one of the ancient narratives reflecting the epic and mythic accumulation of the Turkish oral cultural tradition. Although the name of the epic is Maaday-Kara, the narrative primarily recounts the struggle and extraordinary heroic adventure of his son Kögüdey-Mergen to save his family, his people, and his homeland. In addition, while the epic addresses the restoration of the disrupted cosmic order as a result of the struggle between good and evil, it also clearly reflects the structural and narrative features unique to the oral narrative tradition. Maaday-Kara, in addition to being the longest epic of the Altay Turks, holds a special importance within the Turkish narrative tradition due to its rich mythic elements and the robustness of its narrative structure and technique. One of the factors that makes the Maaday-Kara epic so significant is its narrator Aleksey Grigoreviç Kalkin. Kalkin is not only the narrator of Maaday-Kara but also a master epic storyteller with a wide epic repertoire. This article examines the Maaday-Kara epic within the framework of Axel Olrik's epic laws. The Historical-Geographical Finnish School is a comparative folkloristic theory aiming to determine the origin, diffusion paths, and original variant (ur-form) of oral cultural products. Axel Olrik, who made one of the most significant contributions to the analytical development of this school, formulated a text-centered method of analysis and introduced the epic laws. Olrik argues that oral narratives such as folktales, legends, and epics are not transmitted randomly from generation to generation but are shaped according to universal narrative patterns. This theoretical framework, consisting of principles such as repetition, the rule of three, contrast, and the rule of twins, provides an objective and systematic method for folkloristic studies in analyzing the structure, narrative logic, and place within collective memory of oral tradition texts. This article aims to examine the Maaday-Kara epic within the context of the Historical-Geographical Finnish School's important method, Axel Olrik's epic laws, to reveal how the narrative structure of the epic is shaped according to the rules of oral culture, to determine its place in oral tradition, and to analyze the epic in terms of structure and narrative logic. In addition, the study also aims to contribute to future comparative epic studies. The sample of the study consists of the Maaday-Kara epic within the Turkish epic tradition. In this study, the text edition of the Maaday-Kara epic in Emine Gürsoy-Naskali's "*Altay Destanı Maaday-Kara*" is taken as the basis. Prior to the research, a literature review on the subject was conducted; the study was carried out using document analysis and content analysis methods, which are qualitative research methods. In this context, first a general evaluation of the Altay epic tradition and the Maaday-Kara epic was made. Axel Olrik's epic laws were discussed and their theoretical framework was explained. Then the plot of the epic was outlined; narrative elements, repetitive narrative patterns, and structural features were analyzed in accordance with the epic laws. As a result of the analysis, it was determined that the Maaday-Kara epic largely corresponds to the epic laws and that numerous examples of these laws are present throughout the epic. These findings demonstrate that the epic strongly embodies the structural features of the oral narrative tradition.

Keywords: The Altai Epic, Epic, Maaday-Kara, Axel Olrik, Epic Laws

Giriş

Altay Türk destanlarının ne zaman teşekkül ettiğine dair çeşitli görüşler vardır ancak B. V. Viladimirtsov, N. K. Dimitriyev, L. P. Potapov ve N. A. Baskakov gibi araştırmacılar, Altay destanlarının XV-XVIII. yüzyıllar arasında teşekkül ettiği konusunda görüş birliği içindedir. Bu dönem, Moğolların Altay bölgesinde hâkimiyet kurduğu yıllara denk gelir. Bu dönemde Altaylılar arasında bağımsızlık bilincinin giderek güçlendiği ve bu bilincin destanlara yansıdığı söylenebilir. S. V. Kiselev, V. M. Jirmunski Altay destanlarının VI-VIII. yüzyıllarda teşekkül ettiğini belirtir. S. Surazakov ise Altay destanlarının arkaik dönemde teşekkül etmeye başladığını XVII-XVIII. yüzyıllarda olgunlaştığını ifade eder (Dilek, 2002: 19-20).

M. Fuad Köprülü de Altay destanlarının arkaik yönünü göz önünde bulundurarak Türk destanlarını coğrafi bölgelere göre sınıflandırırken Altay-Yenisey sahasının Şamanist Altay-Abakan kabilelerine ait ayrı bir saha olarak değerlendirir. Köprülü'ye göre demircilikte ilerlemiş olan bu zümre Türk şubeleri içinde en geri kalmış olanıdır. Bu sebeple Türk destanlarına, kozmogonisine ve efsanelerine ait en eski parçaların Altaylara ait olduğunu ifade eder (2016: 75-76). Söz konusu tarihsel ve kültürel arka planın bir sonucu olarak Altay destanlarında arkaik konular belirgin bir biçimde yer tutar. Bu destanlar çoğunlukla kahramanın yeryüzündeki kötü niyetli hanlarla, yer altı dünyasının hâkimi Erlik ve onun yardımcılarıyla giriştiği mücadeleleri konu edinir. Ancak Altay destanlarının tarihsel gerçeklikten uzak bir anlatı yapısına sahip olması, işlenen konuların büyük ölçüde aile ve soy ilişkileri etrafında şekillenmesi ve mitolojik öğelerin yoğun biçimde kullanılması, bu anlatıların türsel

konumuna ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, Altay anlatılarının masal mı yoksa destan mı olduğu sorusu uzun süre tartışma konusu olmuştur (Bekki, 2002: 571-572). Bu tartışmaların derinleşmesinde, erken dönem araştırmacılarının söz konusu anlatıları yayımlama ve inceleme biçimleri de etkili olmuştur. Özellikle G. N. Potanin, V. İ. Verbitskiy ve V. V. Radlov gibi araştırmacılar, destancaların sözlü icrada aktardığı birçok anlatıyı kısaltarak masal formunda yayımlamış; sonraki araştırmacılar ise bu anlatıları incelerken çoğunlukla masal formuna sahip metinleri esas almıştır. Bu durum, söz konusu anlatıların masal, destan ya da efsane türlerinden hangisine ait olduğu yönündeki tartışmaların daha da karmaşık hâle gelmesine yol açmıştır (Aça, 2000: 13).

Altay destanları içinde Maaday-Kara ise ayrı bir öneme sahiptir. Emine Gürsoy-Naskali'ye göre bu destanın ne zaman ortaya çıktığını kestirmek güçtür fakat destanın eski dönemlere uzanan bir anlatı olduğu kesindir (2021: 9). Özkul Çobanoğlu, Türk epik destanlarının tasnifini yaparken destanları eski ve yeni destanlar olarak ayırır. Maaday-Kara destanını ise yeni destanlar içinde yer alan arkaik destanlar arasında sınıflandırır (2007: 49-55).

Altaylar, masal ve destan için genellikle “çörçök” terimini kullanır. Çörçök, bir çatı kavram olarak kullanılır. Destan türü için “kay çörçök” veya “kaylap aydar çörçök” terimi kullanılır. Destan anlatıcılarına ise “kayçı” denir (Ergun, 1997: 19). Maaday-Kara destanını Türk anlatıları içinde bu kadar önemli yapan unsurlardan biri de destanın kaycısı Aleksey Grigoreviç Kalkin'dir. Kalkin, başka destanların da derlendiği geniş repertuvara sahip usta bir kayçıdır. Dağlık Altay bölgesinde ünlü kayçı Grigoriy İvanoviç Kalkin'in oğlu olarak dünyaya gelir. A. G. Kalkin, repertuarındaki destanları babasından ve av seferleri sırasında dinlediği diğer kayçılardan öğrenir. A. G. Kalkin, Maaday-Kara destanını ilk defa yedi yaşında babasından dinler. Destanı çocukken kendi yaşıtlarına mensur olarak anlatır. Sonraki yıllarda destanı manzum olarak anlatmaya başlar. Tenor bir ses aralığına sahip olan A. G. Kalkin, destan icrası sırasında sesini bilinçli biçimde alçak ve kalın bir tonda sabitleyerek, icraya karından çıkıyormuş izlenimi veren bir hava katar. İcraları sırasında eskiden kalma formel kalıpların yanı sıra, kendine özgü yeni kalıpları da kullanır (Akgöl, 2021: 28-29; Gürsoy-Naskali, 2021: 23-24). Kalkin, sözlü edebiyat türlerinin pek çoğuna vakıftır. Anlattığı destanlarda atasözleri ve halk türkülerine de yer verir. Masal türüne de oldukça hâkim olan Kalkin'in anlattığı bazı destanlar adeta masalların destanlaşmış şeklidir (Dilek, 2007: 21).

Şamanist bir toplumun ürünü olan Maaday-Kara destanı, ortaya çıktığı toplumun bu dünyayı ve öte dünyayı algılayış biçimini yansıtır. Destandaki olaylar yeryüzü, yer altı ve gökyüzü olmak üzere üç farklı boyutta gerçekleşir. Yeryüzü canlıların, yer altı ruhların yani ölümlerin mekânıdır. Gökyüzü ise insan ötesi bir boyuttur (Gürsoy-Naskali, 2021: 11). Maaday-Kara destanı arkaik, fantastik, epik unsurların kaynaşmasından türemiş bir destandır. Destanın poetik yapısında mitolojik öğeler, eski inanışlar, masallara özgü olağanüstülükler oldukça fazla biçimde yer tutar (Bekki, 2020: 115). Maaday-Kara destanı aynı zamanda evrenin, yıldızların oluşumunu açıklayan; gökyüzüyle yeryüzünün ilişkisini anlatan kozmik bir destandır (Gürsoy-Naskali, 2021: 7).

Maaday-Kara, Altay Türklerine ait en uzun destandır. Destan 7739 dizeden oluşan manzum bir metindir (Bekki, 2020: 12). Maaday-Kara destanı 1948 yılında Sazon Saymoviç Surazakov tarafından Aleksey Grigoreviç Kalkin'den derlenerek yazıya geçirilir. Destan “*Altay Baatırlar*” serisinin III. cildinde yayımlanır. Destanın el yazması nüshası, Gorno Altay Tarih, Dil ve Edebiyat İlmi Araştırmalar Enstitüsü'nde (dosya no. 33, 286 s.) muhafaza edilmektedir. Destan 1951 yılında P. K. Çakırova tarafından ikinci kez, 1964 yılında ise S. S. Surazakov tarafından üçüncü kez derlenip yazıya geçirilir. Aynı zamanda ilk derlemeyi yapan S. S. Surazakov, destanı Rusçaya çevirerek “*Maaday-Kara Altayskiy Geroičeskiy Epos*” adıyla 1973 yılında yayımlar (Gürsoy-Naskali, 2021: 25-27). Maaday-Kara destanının Türkiye Türkçesindeki ilk metin neşri ise Emine Gürsoy-Naskali tarafından “*Altay Destanı Maaday-Kara*” adıyla 1999 yılında yapılır (Bekki, 2020: 118). Bu çalışmada, Maaday-Kara destanının Türkiye Türkçesine aktarılmış metnine yer verilerek destan hakkında genel bilgilere ve başlıca özelliklerine değinilmektedir. Destan daha sonra Salahaddin Bekki (2001) tarafında “*Altay-Türk Destanı Maaday-Kara (İnceleme-Metin)*” başlığıyla doktora tezi olarak çalışılır. Bekki'nin (2007) doktora tezi “*Maaday-Kara Destanı*” adıyla yayımlanır. Bu çalışmada, Altay destan geleneği ile Maaday-Kara destanı üzerinde durulmuş; Stith Thompson'ın “*Motif-Index of Folk-Literature*” adlı çalışması esas alınarak destanla ilgili motif incelemesi yapılmıştır. Destan, yine Salahaddin Bekki (2020) tarafından “*Maaday-Kara Altay Kahramanlık Destanı*” adıyla nesir şeklinde yayımlanır. Destanla ilgili diğer bir doktora tezi Ahmet Akgöl'ün (2021) “*Maaday-Kara Destanında Yapı ve*

Anlam” başlıklı çalışmasıdır. Çalışmada destanın karşıt yansımali yapısı ortaya konularak bu yapılar, mitolojik ve antropolojik olarak incelenmiştir. Destanla ilgili çok sayıda makale çalışması da yayımlanmıştır. Mevcut çalışmalarda Maaday-Kara destanı, mitolojik, kültürel ve sembolik yönleriyle ele alınmış; belirli temalar çerçevesinde de incelenmiştir. Bunun yanı sıra destan, farklı destanlarla karşılaştırılarak mukayeseli incelemelere konu olmuştur. Ayrıca kahraman merkezli teorik yaklaşımlardan yararlanan ve destandaki sayıların kullanımını formülistik açıdan değerlendiren yapısal nitelikte çalışmalar da bulunmaktadır. Bununla birlikte mevcut çalışmalar içinde Maaday-Kara destanının anlatı yapısını Axel Olrik’in epik yasaları çerçevesinde inceleyip değerlendiren bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmayla alandaki boşluğun doldurulması hedeflenmektedir.

Makale, Maaday-Kara destanını Tarihî-Coğrafi Fin Okulu’nun önemli yöntemlerinden olan Axel Olrik’in epik yasaları bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Bu inceleme, destanın anlatı yapısının sözlü kültür geleneğine özgü epik yasalar doğrultusunda nasıl şekillendiğini ortaya koymayı, anlatının sözlü gelenek içindeki yerini saptamayı, destanı yapı ve anlatı mantığı bakımından çözümlemeyi, ilerde yapılacak karşılaştırmalı destan çalışmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın örneklemini Türk destan geleneği içinde yer alan Maaday-Kara destanı oluşturmaktadır. Çalışma öncesinde konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada Emine Gürsoy-Naskali’nin (2021) “*Altay Destanı Maaday-Kara*” adlı çalışmasında yer alan Maaday-Kara destanına ait metin neşrinden yararlanılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda öncelikle Tarihî-Coğrafi Fin Okulu ve Axel Olrik’in epik yasaları hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Sonrasında Axel Olrik’in epik yasaları hakkında bilgi verilip bu yasaların tanımları açıklanmıştır. Maaday-Kara destanına ait metin, ayrıntılı şekilde incelenerek destanın olay örgüsü çıkarılmıştır. Ardından destanda yer alan anlatı unsurları, anlatı yapıları, tekrar eden anlatı kalıpları epik yasalar doğrultusunda incelenip değerlendirilmiştir ve destanın bu yasalarla uyum düzeyi betimsel olarak ortaya konulmuştur.

1. Tarihî-Coğrafi Fin Okulu ve Axel Olrik’in Epik Yasaları

Halk bilimi bir bilim dalı olarak 19. yüzyılda Avrupa’da romantik-milliyetçi akımların etkisiyle ortaya çıkar. Milletler soylu tarihlerini araştırırken halka doğru yönelir. Özellikle Grimm Kardeşler ve Johann Gottfried von Herder’in etkisiyle geleneksel kültür unsurlarının en saf hâlinin köylüler arasında yaşadığını düşünen ilk halk bilimciler, derleme çalışmalarını köylüler arasında yapar. Halk anlatıları, halk biliminin kurumsallaşmaya başladı ilk günden 20. yüzyılın ortalarına kadar metin merkezli kuram ve yaklaşımların yöntem ve tekniğiyle ele alınır. Halk biliminin uluslararası arenada bir disiplin olarak ortaya çıkmasının temelinde Tarihî-Coğrafi Fin Okulu’nun yaklaşımı ve çalışmaları yatar. Bu yaklaşım “Karşılaştırmalı Yöntem”, “Tarihî-Coğrafi Yöntem”, “Fin Okulu” adlarıyla da bilinir (Yolcu, 2016: 229). Bu kuram ve yöntem İskandinav ülkeleri olarak bilinen İsveç, Norveç, Finlandiya, Danimarka ve İzlanda’da gerçekleşen siyasi hareketlerin ve yapılan halk bilimi çalışmalarının bir neticesi olarak ortaya çıkar. Kuramın “Karşılaştırmalı Folklor Kuramı” olarak anılmasının altında derlenen sözlü halk anlatılarını karşılaştırmak suretiyle belli sonuçlara ulaşma düşüncesi yatar (Ekici, 2010: 61). Özellikle bu İskandinav ülkeleri arasında bulunan Finlandiya’da milliyetçilik hareketinin gelişiminde halk bilimi çalışmaları önemli bir rol oynar. Elias Lönnrot’un derlediği “Kalevala” adlı epik destan Finlilere ortak bir tarihî, mitolojik ve kültürel geçmiş sunarak ulusal kimliğin ve bağımsızlık bilincinin güçlenmesine katkıda bulunur (Çobanoğlu, 2010: 120-121).

Tarihî-Coğrafi Fin Yöntemi’nin teorik anlamda kurucusu Julius Krohn’dur. Julius Krohn, Kalevala destanının çeşitli eş metinleri üzerinde çalışırken erken yaşta ölür. Ölümü üzerine çalışmaları oğlu Kaarle Krohn devralır. Kaarle Krohn destanın eş metinler hâlinde nasıl bulunduğunu, bu eş metinlerin yayılma yollarını ve bu metinlerin nasıl birleştiğini sistematik bir şekilde açıklayarak bu yöntemin temelini oluşturur (Ekici, 2010: 62; Çobanoğlu, 2010: 122). Tarihî-Coğrafi Fin Okulu sözlü halk anlatılarının belli bir zamanda ve yerde bilinçli bir şekilde yaratıldığını kabul eder. Sözlü halk anlatısının muhtemel ilk şeklini belirlemeyi amaçlar. Anlatının farklı coğrafya ve kültürlere yayılmadan önceki muhtemel ilk şekline “ur-form” denir. İlk olarak yaratılan bir anlatı tıpkı suya atılan bir taşın oluşturduğu dalga gibi ticaret, göç gibi nedenlerle yayılır (Ekici, 2010: 62-63; Çobanoğlu, 2010: 131-132).

Tarihî-Coğrafi Fin Yöntemi, başta yapısalcılar olmak üzere bazı araştırmacıların eleştirilerine maruz kalır. Sadece eski dünyaya ait peri masallarının çalışılması, indeks çalışmalarının diğer halkların

anlatılarına uygun olmaması, ur-form bulmanın imkânsız oluşu gibi eleştiriler alır. Bunun yanı sıra metodun takipçileri bağlam ve işlev merkezli halk bilim kuramcıları tarafından da bağlamı ve işlevi ihmal edilip ölü metinleri çalışmakla eleştirilir (Çobanoğlu, 2010: 152-155).

Tarihî-Coğrafi Fin Okulu'na kuramsal zayıflık konusunda yöneltilen eleştirilerden biri de ele alınan yaklaşımların kuram olmayıp bir yöntem olduğudur. Bu bağlamda Axel Olrik'in "*Halk Anlatılarının Epik Yasaları*" Fin yönteminin kuramsal zayıflığını telafi etmeye yönelik bir işleve sahiptir (Çobanoğlu, 2010: 123). Axel Olrik'in epik yasaları halk anlatılarının kompozisyonunu yöneten başlıca yasaları belirlemeyi amaçlayan bir girişimdir. Bu yasalar zaman zaman eleştirilere maruz kalsa da dayanıklılığını korumuş, halk bilimcilerin daima ilgi alanında olmuştur. Olrik, bu yasaların sadece efsane gibi tek bir türe değil birçok türe eşit ölçüde uygulanabileceğini düşünür. Bu türleri "sage" kavramıyla ifade eder. Sage; masal, mit, efsane ve halk şarkısı gibi türleri de kapsayan, neredeyse tüm halk anlatılarını içine alan bir üst kavramdır. Olrik'e göre sage dünyası; gerçek dünyadan bağımsız, kendine özgü kuralları ve düzenlemeleri olan bir gerçeklik alanıdır. Bu nedenle Olrik, folklorun gündelik hayatın yasalarıyla değil, kendi yasalarıyla değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Olrik'e göre halk anlatıları, anlatıcının kişisel tercihlerinden bağımsız olarak işleyen ve anlatının kuruluşunu belirleyen süper organik birtakım geleneksel yasalara sahiptir. Bu yasalar, anlatıcı tarafından bilinçli olarak uygulanmasa da anlatının nasıl şekilleneceğini etkiler. Bu nedenle anlatıcı, anlatıyı tamamen kendi isteğine göre oluşturmaz; içinde bulunduğu anlatı geleneğinin kurallarına uyar. Olrik'in yasalarının süper organik olarak nitelendirilmesinin nedeni, bireysel anlatıcının tercih ve denetiminden bağımsız olarak anlatı geleneği içinde varlık göstermesidir. Ancak bu yaklaşım, anlatıcının kişisel özelliklerini ve yaratıcılığını geri plana ittiği gerekçesiyle eleştirilmiştir (1965: 129-130).

Danimarkalı halk bilimci Axel Olrik'in "*Halk Anlatılarının Epik Yasaları*" adlı çalışması ilk olarak 1908 yılında Berlin'de düzenlenen bir kongrede bildiri olarak sunulur. Daha sonra çalışma 1909 yılında "*Epische Gesetze der Volksdichtung*" başlığıyla, "*Zeitschrift für Deutsches Altertum*" dergisinin 51. cildinin 1-12. sayfalar arasında makale olarak yayımlanır (1965: 129).

Axel Olrik, halk anlatılarının rastlantısal ya da bireysel yaratıların ürünü olmadığını; aksine sözlü geleneğin kendine özgü, süreklilik gösteren anlatım ilkelerine göre biçimlendiğini temellendirmek için epik kuralları tanımlar. Olrik, bu kuralları tanımlamadaki temel düşüncesini şöyle ifade eder:

Halk anlatılarıyla ilgilenen herhangi bir kimse uzaktaki bir halkın edebiyatını okuyunca, bu halk ve onun geleneksel anlatıları o kimseye şimdiye kadar tamamen yabancı olsa bile, bu anlatılarla daha önce karşılaşmış gibi bir duyguya kapılır. Bu tanışıklığı açıklamak için iki etken ileri sürülür: 1. İlkel insanın ortak zihin özelliği ve 2. Bu özelliğe uygun olan doğa kavramı ve ilkel mitoloji (1994a: 2).

Axel Olrik'in epik yasaları, halk anlatılarının kuruluşunu belirleyen katı ve değişmez kurallar değildir. Bu yasalar sözlü anlatı geleneği içinde şekillenen yapısal eğilimleri açıklayan bir model olarak değerlendirilebilir. Bu yasalar, anlatıcının tamamen kişisel tercihlerine dayanmayan, sözlü gelenek tarafından biçimlendirilen anlatı örüntülerini görünür kılar. Dolayısıyla epik yasaların bir anlatıda bulunması anlatının sözlü gelenek içinde şekillendiğini gösterir. Yasaların her anlatıda aynı ölçüde görülmemesi bunların mutlak kurallar olarak ele alınamayacağını da ortaya koyar. Ayrıca bu teorik yöntem sayesinde, farklı anlatılarda sözlü gelenek aracılığıyla aktarılan ve tekrar eden yapısal özellikler ortaya çıkarılır ve bunların karşılaştırılması sağlanır.

Axel Olrik, epik yasalarını şu on beş kural üzerinden inşa etmiştir: 1. Giriş ve Bitiş Kuralı, 2. Yineleme Kuralı, 3. Üçler Kuralı, 4. Bir Sahnede İki Kuralı, 5. Zıtlık Kuralı, 6. İkizler Kuralı, 7. İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı, 8. Anlatımda Tek Çizgilik Kuralı, 9. Kalıplaştırma Kuralı, 10. Büyük Tablo Sahneleri Kuralı, 11. Anlatının Mantığı Kuralı, 12. Tek Entrika Kuralı, 13. Epik Birlik Kuralı, 14. İdeal Epik Birlik Kuralı, 15. Dikkati Başkahraman Üzerine Toplama Kuralı (1994a: 2-5; 1994b: 4-5).

2. Maaday-Kara Destanının Olay Örgüsü

1. Altay'da yaşayan yaşlı alp pehlivan Maaday-Kara ülkesinde huzur içinde hüküm sürüp yaşarken yetmiş günlük uzun bir uykuya dalar.

2. Hayvanları ve halkı yeryüzünün dört bir tarafına dağılan Maaday-Kara, karısı Altın-Targa tarafından uyandırılır.

3. Yeryüzüne dağılış hayvanlarını ve halkını geri getirmek üzere yola ıkın Maaday-Kara; Erlik Bey'in kızı Abram-Moos Kara-Taacı'nın kocası Kara-Kula Kağan'ın Altay'ı ele geçirip yetmiş kağanı da emrinde tuttuğunu görür.

4. Evine dönen Maaday-Kara, karısının bir erkek ocuk dünyaya getirdiğini öğrenir.

5. Altay'da savaş çıkacağını ngren Maaday-Kara, oğlunu korumak için dağa götürür; kayın ağacına bir beşik kurup oğlunu doğaya emanet eder.

6. Kara-Kula Kağan, Altay'ı yerle bir edip Maaday-Kara'yı, onun halkını, malını, hayvanlarını alıp kendi yurduna döner.

7. Ganimet olarak alınan bir boz kısrak, Kara-Kula Kağan'ın elinden kaçar; Kara-Kula Kağan, boz kısağı yakalamak için çok uğraş verir fakat yakalayamaz.

8. Altay'a dönen boz kısrak, dört yaşında mavi bir ineğe dönüşüp Altay'ın sahibesi yaşı kadınıla yaşıarken bir erkek buzağı doğurur.

9. Altay'ın sahibesi yaşı kadın kara dağın tepesinde Maaday-Kara'nın oğlunu bulup evine getirir.

10. Yerin sahibi yedi kurt ve Altay'ın efendisi dokuz kuzgun, Kara-Kula Kağan'a verdikleri sözü tutmak için mavi ineği, mavi buzağıyı, oğlanı ve Altay'ın sahibesini yemek ister fakat oğlan, yedi kurdu ve dokuz kuzgunu öldürür.

11. Altay'ın sahibesi, oğlana Maaday-Kara ve Altın-Targa'nın oğlu olduğunu söyleyerek ona Kögüdey-Mergen adını verir.

12. Kögüdey-Mergen bahadır kıyafetleri giyip pamuk yeleli gök boz atla ailesini ve halkını kurtarmak için yola çıkar.

13. Kögüdey-Mergen, karşısına çıkan üç engeli de aşıp Kara-Kula Kağan'ın ülkesine gelir. Kara-Kula Kağan ülkede olmadığı için ülkeyi yöneten Abram-Moos Kara-Taacı, Kögüdey-Mergen'in intikam almaya geldiğini sezer.

14. Erlik Bey'in kızı Abram-Moos Kara-Taacı, Kögüdey-Mergen'in ülkesine geldiğini ve Kara-Kula Kağan'ı yeneceğini bilmesine rağmen buna engel olmaz çünkü yer altına dönmek istemez ve genç bahadırla evlenerek yeryüzünde kalmayı amaçlar.

15. Kögüdey-Mergen, uval krkl Tastarakay kılığına girer; atı da iki yaşında mavi bir tosuna dönüşerek anne ve babasının yanına gider. Ailesi onu kürek kemikleri arasındaki benden tanır ve Kögüdey-Mergen eski hline dönüp ailesine onları kurtarmaya geldiğini söyler.

16. Kögüdey-Mergen, yedi sarı lamadan Kara-Kula Kağan ile atının ruhlarının  maralın karnındaki altın kutuda bulunan iki bıldırcın yavrusu olduğunu öğrenir; bu bıldırcınları alıp mendile sararak Kara-Kula Kağan'ın yanına gider.

17. Kögüdey-Mergen mendilden çıkardığı bıldırcın yavrularını öldürünce önce Kara-Kula Kağan'ın atı daha sonra Kara-Kula Kağan lr.

18. Kara-Kula Kağan lnce Abram-Moos Kara-Taacı, Kögüdey-Mergen ile evlenmek istediğini söyler fakat Kögüdey-Mergen bu teklifi kabul etmez; Abram-Moos Kara-Taacı'yı yer altına gönderir.

19. Abram-Moos Kara-Taacı, Kögüdey-Mergen'in atını büyüyle hastalandırınca Kögüdey-Mergen al donlu başıka bir ata biner ve bu at onu Erlik Bey'in kapısına götürür.

20. Abram-Moos Kara-Taacı, Kögüdey-Mergen'e kemiklerini yakıp ruhuyla yaşıyacağını söylerken pamuk yeleli gök boz at; boz kartal kılığına girerek Kögüdey-Mergen'i kurtarır ve onu Altay'daki ailesinin yanına götürür.

21. Kögüdey-Mergen, anne ve babasına evlenmek istediğini sleyince Maaday-Kara, oğluna Ay Kağan'ın kızı Altın-Küskü'y önerir fakat başıka kağanlar ve Erlik Bey'in oğlu Obur Kuvakayçı da kıza taliptir.

22. Kögüdey-Mergen, Ay Kağan'ın ülkesine doğru yola çıktığında yolda kendisine ve atına birebir eş altı bahadır ve altı atla karşılaşır.

23. Birbirine eş yedi Kögüdey-Mergen, Ay Kağan'ın ülkesine vardığında Erlik Bey'in oğlu Obur Kuvakayçı ve kızı Abram-Moos Kara-Taacı'nın da orada olduğunu görür.

24. Abram-Moos Kara-Taacı, birbirine eş yedi Kögüdey-Mergen'e üç kez tuzak kurup hile ile öldürmeye çalışır fakat başarılı olamaz.

25. Ay Kağan üç yarış tertip eder, yarışların üçünü de kazanana kızını vereceğini söyler.

26. Kögüdey-Mergen, kendine eş altı bahadırın da yardımıyla üç yarışmayı da kazanıp Altın-Küskü'yle evlenmeye hak kazanır.

27. Abram-Moos Kara-Taacı yarışmayı kazanan Kögüdey-Mergen'e tehditler savurup ortadan kaybolur.

28. Abram-Moos Kara-Taacı, Altın-Küskü'yü kaçırp yer altına götürür; Kögüdey-Mergen kızı kurtarıp babası Ay Kağan'a geri getirir.

29. Ay Kağan; Kögüdey-Mergen'den yeri ayakta tutan iki eş balinadan birinin altın kanadını ve Kara Dağ'ın yamacındaki iki erkek ayıdan birini getirmesini ister. Kögüdey-Mergen iki sınavı da geçer.

30. Kögüdey-Mergen ve Altın-Küskü, Altay'a gidip düğün yapar.

31. Erlik Bey'in kızı Abram-Moos Kara-Taacı intikam almak için Kögüdey-Mergen'in anne ve babasını öldürünce Kögüdey-Mergen de Abram-Moos Kara-Taacı'yı öldürür.

32. Kögüdey-Mergen yer altına inip Erlik Bey'i öldürdükten sonra Altın-Küskü'yü de yanına alıp birlikte yıldız olup göğe çıkarlar (Gürsoy-Naskali, 2021).

3. Maaday-Kara Destanının Axel Olrik'in Epik Yasaları Bağlamında İncelenmesi

3. 1. Giriş ve Bitiş Kuralı

Sage birdenbire başlamaz ve birdenbire bitmez. Bu ilkeye Giriş Kuralı ve Bitiş Kuralı diyebiliriz. Sage durgunluktan coşkunluğa doğru giderek başlar ve çoğu zaman başlıca kişilerinden birinin başına gelen bir felâketi içeren sonuç olayından sonra coşkunluktan durgunluğa giderek biter (Olrik, 1994a: 2).

Maaday-Kara destanı birbirinden kopuk olmayan iki bölümden meydana gelir. İlk bölüm Maaday-Kara'nın oğlu Kögüdey-Mergen'in ailesini ve ülkesini kurtarmasını ihtiva eden bölüm; ikinci bölüm ise Kögüdey-Mergen'in evliliğini anlatan bölümdür. Destanın her iki bölümünde de olaylar birdenbire başlayıp birdenbire bitmez. Destan'ın ilk bölümü Altay'a ait uzun mekân tasvirleriyle başlar. Altay'da yaşayan yaşlı Maaday-Kara sükûnet ve huzur içinde ülkesine hükmetmektedir. Maaday-Kara'nın yetmiş günlük bir uykuya dalmasıyla destanın başlangıcındaki durgunluk bozulur. Destanda olağan dışı olaylar yavaş yavaş başlar. Maaday-Kara'nın halkı yavaş yavaş göç eder, otlaklardaki sürüleri ortadan kaybolur. Olağan dışılıkları gören ve bir şeylerin ters gittiğini anlayan Maaday-Kara'nın karısı Altın-Targa kocasını uyandırır. Derin uykusundan uyanan Maaday-Kara; Erlik Bey'in kızı Abram-Moos Kara-Taacı'nın kocası Kara-Kula Kağan'ın Altay'ı ele geçirdiğini görür. Destanın bu kısmından itibaren olaylar durgunluktan coşkunluğa doğru gitmeye başlar. Kara-Kula Kağan tüm Altay'ı yerle bir eder. Maaday-Kara'yı, Altın-Targa'yı ve onların halkını esir alır. Maaday-Kara'nın malını ve hayvanlarını da ganimet olarak alır. Buradan itibaren coşkunluk tırmanışa geçer. Coşkunluğun zirve yaptığı nokta ise Maaday-Kara'nın oğlu Kögüdey-Mergen'in, Kara-Kula Kağan'ı öldürdüğü sahnedir. Kögüdey-Mergen'in ailesini ve halkını kurtarıp Altay'a dönüşüyle coşkunluk kendini durgunluğa bırakır. Altay'a dönüş sonrasında yine Altay'a ait durgun mekân tasvirleri başlar (33-189).

Destanın ikinci bölümü Kögüdey-Mergen'in anne ve babasına evlenmek için kendisine uygun bir kız olup olmadığını sormasıyla başlar. Maaday-Kara oğluna Ay Kağan'ın kızı Altın-Küskü'yü önerir. Altın-Küskü'nün taliplerinden biri de Erlik Bey'in oğlu, Abram-Moos Kara-Taacı'nın erkek kardeşi Obur Kuvakayçı'dır. Ay Kağan'ın yurdu oldukça uzaktır ve oraya gitmek için türlü engellerin aşılması gerekir. Kögüdey-Mergen, Altın-Küskü'ye talip olur. Bu seçim durgun başlayan olayların coşkunluğa tırmanacağını da habercisidir. Ay Kağan'ın ülkesine doğru yola çıkan Kögüdey-Mergen türlü engelleri aşar, türlü sınavlardan geçer, Altın-Küskü'yü alıp Altay'a getirir. Abram-Moos Kara-Taacı intikam almak için Kögüdey-Mergen'in anne ve babasının canını alır. Bu noktadan sonra olaylar coşkunluk açısından zirveye tırmanır. Kögüdey-Mergen'in, Abram-Moos Kara-Taacı'yı ve Erlik Bey'i

ldrmesiyle olaylar coşkunluğa ulaşır. Bu kötü karakterlerin lm Altay’a huzur getir. Olaylar coşkunluktan durgunluğa doğru gider. Kögüdey-Mergen ve Altın-Küskü’nn yıldıza dönüşüp birlikte göge çıkmalarıyla anlatı durgunlukla biter (189-251).

3. 2. Yineleme Kuralı

... [H]alk anlatıları bu tam anlamıyla ayrıntıya inme tekniğinden yoksundur ve zaten pek ender olan tasvirler de çok kısa oldukları için konuya önem kazandıran etkili bir araç olamazlar... Anlatıda, ne zaman çarpıcı bir sahne ortaya çıksa durum olayın akışını kesmeyecek şekilde uygunsa, sahne yinelenir. Bu sadece gerilimi sağlamak için değıl, aynı zamanda anlatının boşluklarını doldurmak için de geçerlidir. Yineleme, bazen gerilimi artırıcı, bazen basittir. Ama önemli olan Sage’nin yineleme olmadan tam olarak kendi biçimini kazanamayacağıdır. Yineleme hemen her zaman üç sayısına bağıldır (Olik, 1994a: 3).

Destanda tespit edilen olaya dayalı yinelemelerin büyük bir kısmı üç sayısına bağılı olarak gerçekteşir. Fakat destanda yedi sayısına bağılı olarak gerçekteşen yinelemeler de mevcuttur. Kara-Kula Kağan, Maaday-Kara’nın malını, hayvanlarını ganimet olarak yurduna götürürken bir boz kısrak kaçar. Kara-Kula Kağan, boz kısrakı yakalamak için büyük bir çaba harcar. Boz kısrak yedi defa kendisini yutmaya hazır farklı yaratıkla karşılaşır. Hepsinin yanından fark edilmeden aynı şekilde kaçıp kurtulur. Kara-Kula Kağan bu yaratıkları aynı şekilde azarlayıp lanetler (67-79). Kögüdey-Mergen, Altay’ın sahibesinden kim olduğunu öğrenince ailesini ve halkını kurtarmak için Kara-Kula Kağan’ın yurduna doğru yola çıkar. Yolda ş üç engelle karşılaşır: Erlik Bey’in elçileri olan birbirine eş iki bahadır, zehirli sarı deniz ve açılıp kapana iki dağ. Kögüdey-Mergen karşılaşığı bu üç engeli de aynı şekilde atının yardımıyla geçer (95-126). Kögüdey-Mergen; Kara-Kula Kağan’ın üç maralın karnındaki altın kutuda olan ruhunu ele geçirince Kara-Kula Kağan hastalanır. Karısı Abram-Moos Kara-Taacı hastalığın sebebini öğrenmek için şaman Tordor’u çağırır. Üç kez şaman töreni yapıldıktan sonra Kara-Kula Kağan’ın hastalığının sebebi öğrenilir (153-168). Abram-Moos Kara-Taacı, Kögüdey-Mergen’in atına büyü yapıp hastalanmasına sebep olur. Kögüdey-Mergen al donlu başka bir ata biner. Bu at Kögüdey-Mergen’i, Erlik Bey’in kapısına götürürken Kögüdey-Mergen sarsılır ve üç kez bayılır. çnc kez ayılınca kendini Erlik Bey’in kapısında uzanmış hlde bulur (179-182). Kögüdey-Mergen; Altın-Küskü’y kendine eş olarak almaya Ay Kağan’ın ülkesine gittiğinde Abram-Moos Kara-Taacı, Kögüdey-Mergen’i ve ona eş tıpatıp benzeyen altı bahadırı öldürmek ister. Tuzak kurup onları yedi köşeli demir zindana attırır. Demir zindan üç kez ateşle kızdırılır. Üç denemede de demir zindanın içindeki bahadırlar ldrlemez. Kögüdey-Mergen’e benzeyen ve gl suyu içen bahadır, daha önce itiğı gl suyuyla kızgın demir zindanı üç kez soğutur (203-212). Destanda olaya dayalı yinelemelerin dışında eyleme dayalı yinelemeler de söz konusudur. Destan kahramanları sürekli şekil değıştirir. Destanda şekil değıştirme motifi sık sık yinelenir. Eyleme dayalı bir başka yineleme de Abram-Moos Kara-Taacı’nın, Kögüdey-Mergen’i öldürmek için sürekli büyü, hile ve tuzağa başvurmasıdır.

Destandaki yinelemeler anlatının ritmini düzenler. Anlatıdaki belirli yapıların tekrar edilmesi sözlü anlatıya ritmik ve kalıplaşmış bir düzen kazandırır. Bu durum hem anlatıcının anlatma sürecini kolaylaştırır hem de dinleyicinin anlatının gelişimini takip etmesini sağılar. Örneğın destanda kahramanın defalarca mücadeleye girmesi, aynı türden engellerle karşılaşması ve belirli sözlerin tekrar edilmesi sadece olay örgüsünü uzatmaz. Her tekrar, önceki olayın anlamını pekiştirir ve anlatıyı zirve noktasına doğru hazırlar. Böylece destan, benzer nitelikteki olayların birbirini tamamlamasıyla gelişir. Destanda yineleme, kahramanlık olgusunun kurgulanmasında kritik bir işleve sahiptir. Nitekim kahramanın gücü, cesareti ve kararlılığı benzer sınamalarda yineledike belirginlik kazanır. Ayrıca yineleme, destandaki olayların dağılık görünmesini de engeller. Birbirine benzeyen sahneler aracılığıyla anlatı bütünlük ve devamlılık kazanır. Bu doğırltuda destanda yer verilen tekrarlar, anlatı yapısının aşamalı bir ivme kazanmasını sağılarken kurgusal gerilimin ve anlamsal derinliğın de kademeli olarak yoğunlaşmasına katkıda bulunur.

3. 3. çler Kuralı

Yineleme hemen her zaman üç sayısına bağıldır. Fakat üç sayısı aynı zamanda kendi başına bir kuraldır... , geleneksel anlatılarda karşılaşılan insan ve nesnelerin en yüksek sayısıdır... Fakat tüm halk anlatıları dünyası ler Kuralına uymaz... Gerçek halk anlatılarında veya daha açıkçası, geleneksel olarak üç sayısının etkisi altında olan anlatılar evreninde ler Kuralı yıkılmaz egemenliğini sürdürür (Olik, 1994a: 3-4).

Maaday-Kara destanında üçler kuralıyla ilgili en belirgin örnek destandaki olayların geçtiği mekândır. Destanda olaylar yeryüzü, yer altı ve gökyüzü olmak üzere üç farklı boyutta gerçekleşir. Yeryüzü canlıların, yer altı ölülerin mekânıdır. Gökyüzü ise insani sınırların dışında bir mekândır.

Yineleme kuralı başlığında tespit edilen üç kez gerçekleşen olaya dayalı yinelemeler dışında destanda geçen üç kuralına bağlı eylem, nesne ve varlıklar ise şu şekilde tespit edilmiştir: “üç kuşak göğün derinlikleri” (35, 154, 160, 223), “üç kuşak Altay'ın üzeri” (35), “Üç-Kurbustan'ın at direği” (37), “üç halkalı göğüs kayışı” (42, 101), “üç kuyruklu, gümüş saplı kamçı” (52), “kılıcının ucu üç dağ gibi” (62), “üç nefes alıp tırmandı” (82), “üç halkalı demirden bir köstek” (101), “üç kez yerinde dönüp donakaldılar” (123), “üç kez dönüp sıçramaya başladı” (125), “üç vadinin çalı çırpısını birbirine eş üç çalı demeti yapıp getirdi” (141), “üç kuşak göğün derinliklerinde, üç maralın içinde, üç maralın karnında” (153), “altın kaplı kutuyu alıp yerin merkezi kara taşa üç kere sallayıp savurdu” (161), “üçüncü kez bir şaman töreni yaptıktan sonra” (168), “şaşkınlıktan üç kez yerinde döndü” (174), “üçüncü kez ayılıca” (182), “üç parçalı pipo” (208), “yedi köşeli demir zindanı üçüncü kez kızdırdılar” (212), “üç ölüyü hayata döndüren altın yüzlü çakmak” (241).

Maaday-Kara destanında üç formeli metnin kozmolojik, kurgusal ve icra odaklı boyutlarını düzenleyen temel bir işlevselliğe sahiptir. Destanda bu sayısal formelin en güçlü tezahürü, Altay şamanist inanç sistemindeki gökyüzü, yeryüzü ve yer altından oluşan üç katlı evren tasavvurudur. Bu kozmolojik model, anlatı evrenindeki eylem, nesne ve mekânların da üçlü yapılar etrafında biçimlenmesine zemin hazırlayarak anlatıya mitolojik bir düzen ve bütünlük kazandırır. Ayrıca destandaki bu üçlü formel yapı, dramatik gerilimi aşamalı olarak tırmandırır. Destandaki üçlü tekrarlar, Köğüdey-Mergen'in farklı sınamalar karşısındaki başarısını art arda göstererek onun kahramanlık niteliğinin anlatı boyunca aşamalı olarak inşa edilmesine katkı sağlar. Destanda belirli kişi, nesne ve varlıkların üçlü biçimde tasarlanması geleneksel anlatının evreni anlamlandırma ve düzenleme yöntemlerinden biridir. Anlatıda tek bir unsur varlığın kendisini, iki unsur bir ilişkiyi veya karşıtlığı, üç unsur ise tamamlanmış bir bütünlüğü temsil eder. İcra boyutunda ise üçlü kalıplar, anlatıcının zihinsel hatırlama mekanizmasını destekleyen bir bellek aracı işlevi görürken dinleyicinin ise olay örgüsüne odaklanmasını kolaylaştırır.

3. 4. Bir Sahnede İki Kuralı

İki, aynı zamanda ortaya çıkan en yüksek kişi sayısıdır. Aynı zamanda ortaya çıkan üç kişiden her birinin kendi kişilikleriyle rol alması geleneğin bozulması demektir. Bir Sahnede İki Kuralı, katı bir kuraldır... Bütün anlatı boyunca sadece iki kişi aynı sahnede ortaya çıkar (Olrik, 1994a: 4).

Maaday-Kara destanında çoğunlukla bir sahnede iki kişi bulunur. Destanın mücadele sahneleri de çoğunlukla ikili karşıtlıklar üzerine kurgulanmıştır. Destanda bu kuralın ilk belirgin tezahürü, Altın-Targa'nın ocak başında otururken yetmiş gündür uyuyan Maaday-Kara'yı etine iğne batırarak uyandırması sahnesidir. Sahne, anlatısal odağını bu iki karakter arasında kurulan diyalog üzerine yoğunlaştırır (38-40). Böylece yaklaşan felaket, kalabalık bir sahne yerine iki kişi arasındaki kısa ama yoğun bir diyalog aracılığıyla anlatıya dâhil edilir. Maaday-Kara'nın uyanışından sonra bahadır kıyafetlerini giyerek halkını ve hayvanlarını aramak üzere yola çıkması, ardından Kara-Kula Kağan'ın tehdidini fark etmesi ve eve dönüşüyle birlikte Altın-Targa'nın bir erkek çocuk dünyaya getirdiğini öğrenmesi de yine ikili sahneler üzerinden aktarılır. Bu bölümde Maaday-Kara ile Altın-Targa arasında geçen diyalog, çocuğun olağanüstülüğünü belirleyen işaretin (iki kürek kemiği arasındaki kara ben) ortaya konulmasını sağlar (53-54). Maaday-Kara'nın yeni doğan oğlunu kara dağa götürerek doğaya emanet ettiği (58) sahne kalabalık bir ritüel ya da topluluk sahnesi yerine, baba ile oğlun sahnesi üzerine kuruludur.

Destanın ilerleyen bölümlerinde bu kural Kara-Kula Kağan ile boz kısrağ arasındaki kovalamaca sahnesinde görülür. Kara-Kula Kağan'ın Maaday-Kara'nın ülkesini yağmalayıp halkı ve sürülerini ganimet olarak almasının ardından boz kısrağın kaçışı, sahnenin anlatısal odağını uzun süre sadece bu iki figür arasında tutar. Kara-Kula Kağan'ın tüm gücüne ve tekrar eden saldırılarına rağmen boz kısrağı ele geçirememesi, dramatik gerilimi kalabalık çatışmalar yerine ikili bir karşılaşma üzerinden kurar. Kurtlar ve kuzgunlar gibi olağanüstü varlıklar sahneye dâhil edilse de etkin bir rol üstlenmez; bu unsurlar Kara-Kula Kağan'ın başarısızlığını pekiştiren yardımcı motifler olarak işlev görür (67-79). Destanın devamında Abram-Moos Kara-Taacı'nın, Kara-Kula Kağan'ı karşıladığı sahne (79), boz kısrağın Altay'ın sahibesi olan yaşlı kadınla karşılaşması (80), yaşlı kadının Maaday-Kara'nın oğlu

Kögüdey-Mergen'i bulduğu sahne (82) ve Kögüdey-Mergen'in ailesini kurtarmak için yola çıktığında atıyla birlikte engelleri aştığı bölümler (102-126), anlatının ikili sahne yapısının sürekliliğini gösterir. Bu bölümlerde yardımcı karakterler ve olağanüstü varlıklar yer alsada anlatısal ağırlık daima iki figür arasındaki etkileşimde yoğunlaşır. Aynı yapı, Şaman Tordoor ile Kara-Kula Kağan arasındaki şaman töreninde (167-169), Kögüdey-Mergen'in, Kara-Kula Kağan'ı ldrdğu sahnede (173-174) ve Kara-Kula'nın ölümünün ardından Abram-Moos Kara-Taacı'nın, Kögüdey-Mergen'e evlenme teklif edip reddedildiği sahnede de açıkça görülür (175-176). Bu sahnelerde de çatışma, pazarlık, hesaplaşma yine iki karakter üzerinden anlatılır.

Kögüdey-Mergen'in evlenme isteğini babasına atığı sahne (189-190), Ay Kağan'ın ülkesine giderken kendisine tıpatıp eş altı bahadırla karşılaşması ve her biriyle ayrı ayrı sahnelerde etkileşime girmesi (194-199), Olrik'in kuralının anlatının tamamına sistematik biçimde yayıldığını gösterir. Aynı durum Ay Kağan'ın düzenlediği yarışlar sonrasında Abram-Moos Kara-Taacı'nın tehdit ve lanet sahnesinde (222), Altın-Küskü'nn kurtarılması (228-229), Ay Kağan'ın Kögüdey-Mergen'i yeniden sınaması (230) ve Altın-Küskü ile birlikte Altay'a dönüş yolculuğunda geçen sahnelerde de devam eder (237-238). Destanın son bölümlerinde Kögüdey-Mergen'in, Abram-Moos Kara-Taacı'yı ldrdğu sahne (242-243), yer altında ilerlerken gnahkrların azaplarını atıyla konuşarak ğrenmesi (243-247), Erlik Bey'i yakarak ldrdğu sahne (248-249) ve nihayet Altın-Küskü ile birlikte yıldız olup göğe yükselmeleri (251) bir sahnede iki kuralının destanın bitişine kadar korunduğunu ortaya koyar.

3. 5. Zıtlık Kuralı

Sage'de her zaman kutuplaşma vardır... Bu temel zıtlık, epik yapısının önemli bir kuralıdır: Genç ve ihtiya, büyük ve küçük, insan ve canavar, iyi ve kötü. Zıtlık Kuralı, Sage'nin baş kahramanlarından, özellikleri ve eylemleri baş kahramana zıt olma gereksinimiyle belirlenen diğer bireylere kadar etkili olur (Olrik, 1994a: 4-5).

Maaday-Kara destanının yapısal bütünlüğü büyük ölçüde zıtlıklar sistemi üzerine kuruludur. Destanın olay örgüsü, karakter kurgusu, meknsal düzenleme karşıtlıklar etrafında biçimlenir. Destadaki zıtlıklar anlatının i mantığını kuran yapısal bir ilke olarak işlev görür. Destanda yer alan zıtlıklar, nitelikleri bakımından farklı kategoriler altında değerlendirilebilir. Ahlaki zıtlıklar iyi-kötü, sadık-hain, merhametli-zalim, dürüst-hilekr ve koruyucu-yıkıcı karşıtlıklarıyla; fiziksel zıtlıklar güzel-çirkin, genç-yaşlı ve güçlü-zayıf karşıtlıklarıyla ortaya çıkar. Karakter zelliklerine dayalı zıtlıklar cesur-korkak ve bilge-cahil karşıtlıklarında görülürken; varoluşsal zıtlıklar özgürlük-esaret ve yaşam-ölüm karşıtlıkları üzerinden şekillenir. Kozmik zıtlıklar ise aydınlık-karanlık, kaos-kozmos ve gökyüzü-yeryüzü-yer altı gibi karşıtlıklarla destanın kozmik düzenine ilişkin unsurları yansıtır.

Bilge, yaşlı, alp Maaday-Kara; sabırlı, fedakr eş Altın-Targa; cesur, güçlü, bilge, iyi niyetli Kögüdey-Mergen; Kögüdey-Mergen'in olağanüstü özelliklere sahip, konuşan atı gök boz at; bilge, koruyucu, Altay'ın sahibi yaşlı kadın; bilge, kutsal yardımcı figrlar olan Yedi Sarı Lama, Andalba ve üç maral destandaki iyi ve olumlu karakterlerdir. Yer altı dünyasının hâkimi Erlik Bey, Erlik Bey'in kızı şeytani özelliklere sahip Abram-Moos Kara-Taacı, Kara-Kula Kağan, Erlik Bey'in oğlu Obur Kuvakayçı, Şaman Tordoor, Erlik'in hizmetkârı olan diğer olağanüstü varlıklar, kötü ve olumsuz karakterlerdir. Destanın merkezinde yer alan iyi-kötü zıtlığı ahlaki bir karşıtlığın ötesine geçerek kozmik bir çatışmaya dönüşür. Yaşlı Maaday-Kara ve genç oğlu Kögüdey-Mergen düzeni, sürekliliği ve yaşamı temsil ederken; Erlik Bey, Kara-Kula Kağan, Abram-Moos Kara-Taacı yıkımı, esareti, ölümü simgeler. Destanda Kögüdey-Mergen ile evlenmek isteyen Abram-Moos Kara-Taacı ve Altın-Küskü adlı kadın karakterler de zıtlığın temsilcileridir. Yeryüzü kağanlarından Ay Kağan'ın güzelliği dillere destan kızı Altın-Küskü; iyiliği, dürüstlüğü, sadakati temsil eden bir figürdür. Yer altı hükümdarı Erlik Bey'in kızı Abram-Moos Kara-Taacı ise kötülüğün, çirkinliği, hilekrlığın, sadakatsizliğin, adaletsizliğin temsilcisi bir figürdür.

Maaday-Kara destanında kaos-kozmos zıtlığı, olay örgüsünün oluşumunu ve ilerleyişini belirleyen temel unsurlardan biridir. Destanın başlangıcında Altay; bereketli, aydınlık, yazın yağmurun düşmediği, kışın kırağının tutmadığı, huzurlu, güvenli yani kozmosun hâkim olduğu bir mekân olarak tasvir edilir (33-37). Maaday-Kara'nın uzun uykusu, bu düzenin bozulmasına sebep olur. Maaday-Kara'nın yaşlılığını ve uykuya dalmasını fırsat bilen Kara-Kula Kağan, Altay'ı yerle bir ederek kozmosun kaosa dönüşmesine sebep olur. Altay'a yağmur ve kar yağar, duman ker (65-66). Maaday Kara'nın oğlu Kögüdey-Mergen, Kara-Kula'yı öldürüp ailesini ve halkını kurtarıp tekrar Altay'a gelince

(173-174) Ay'ı olmayan Altay'a Ay doğar, Güneş'i olmayan Altay'a Güneş doğar, bereket yağar. Altay'ın karanlığı aydınlığa döner (178). Böylelikle kaos tekrar kozmosa döner.

Maaday-Kara destanında evren tasavvuru yer altı, yeryüzü ve gökyüzü olmak üzere üç katmanlı bir yapı üzerine kuruludur. Destandaki gerilim yer altının yeryüzünü tehdit edip saldırmamasıyla başlar. Yeryüzü destanın ana sahnesidir. Maaday-Kara, halkı ve ak davarı yeryüzünde yaşar. Yeryüzünün korunması sürekli bir gözetim, denetim ve müdahale gerektirir. Yer altı ise destanda kaosun ve kötücül güçlerin mekânıdır. Erlik Bey, Kara-Kula Kağan ve Abram-Moos Kara-Taacı burada yaşar. Yer altı kötülük, karanlık, zulüm, ölüm gibi olumsuzluklarla ilişkilidir. Buradan yeryüzüne yönelen her hareket düzen için tehdit anlamı taşır. Gökyüzü ise doğrudan bir mücadele alanı değildir. Üç maralın yaşadığı, destanın sonunda da Kögüdey-Mergen ve Altın-Küskü'nün yıldız olup yükseldiği bir alandır. Yer altı, yeryüzüne saldırıp kozmosu kaosa çevirirken gökyüzü, yeryüzüne destek olur.

Maaday-Kara destanındaki bu zıtlıklar, olay örgüsünün ve çatışma ekseninin kurulmasını ve çatışmanın belirginleşmesini sağlayan temel unsurlardır. Destanların anlatı yapısında çatışma, merkezî bir konuma sahiptir. Çatışmanın kurulması ve sürdürülmesi ise karşıtlıkların oluşturduğu anlatısal gerilim üzerinden gerçekleşir. Kahraman ile karşıt güç arasındaki karşılaşma, anlatının ilerlemesini sağlarken karakterlerin özelliklerinin de karşıtlıklar üzerinden belirginleşmesine imkân verir. Bu karşıtlıklar aracılığıyla kahramanın temsil ettiği değerler ile bunlara karşı konumlanan güçler ayrıştırılır. Destanın sonunda karşıt güçler arasındaki çatışmanın çözüme ulaşması ise anlatının başlangıcında bozulan düzenin yeniden kurulmasını mümkün kılar.

3. 6. İkizler Kuralı

İki kişi aynı rolde ortaya çıktığında, bunların ikisinin de küçük ve zayıf olarak betimlendiğini gözlemleyebiliriz. Bu iki tip yakından ilişkili iki kişi, Zıtlar Kuralından uzaklaşarak İkizler Kuralının etkisi altına girer. “İkizler” kelimesi burada geniş anlamda ele alınmalıdır. Bu hem gerçek ikizler hem de aynı rolde olan iki kişi anlamına da gelebilir (Olrik, 1994a: 5).

Maaday-Kara destanında ikizler kuralı sadece gerçek, biyolojik ikizler üzerinden değil aynı işlevi paylaşan kahramanlar aracılığıyla da kendini gösterir. Destan bu epik yasanın hem niceliksel yoğunluğu hem de işlevsel çeşitliliği bakımından son derece zengin örnekler sunar. Destandaki ikiz varlıklar insanlar, hayvanlar, mitolojik yaratıklar, ruhlar gibi geniş bir yapı sergiler.

Destanda “birbirine eş iki altın guguk kuşu” (35, 61), “birbirine eş iki kara kartal” (35, 61) ve “birbirine eş iki kara köpek” (61) Altay coğrafyasının sınırlarını ve kutsallığını muhafaza eden varlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kara-Kula Kağan'ın boz kısrakı yakalatmak üzere harekete geçirdiği “birbirine eş iki balina” (69) “birbirine eş iki zehir sarısı yılan” (71), “birbirine eş iki deve” (74) ve “birbirine eş iki erkek kara ayı” (75) da ikizler kuralı örneklerindendir. Yer altı dünyasıyla ilişkilendirilen figürler arasında ise Erlik Bey'in elçisi ve hizmetkârı olarak görev yapan “birbirine eş iki kara bahadır” (109, 184) öne çıkar. Kögüdey-Mergen'in Erlik Bey'in ülkesine giden yolu bulmak için başvurduğu fakat yardım alamadığı “birbirine eş iki zehir sarısı kuzgun” (117, 118) ile “birbirine eş iki zehir sarısı saksağan” (117, 118) da destanda yer alan ikizlerdir. Son olarak Kara-Kula Kağan'ın ve atının ruhunu barındıran üç maralın karnındaki altın kutuda yer alan “birbirine eş iki bıldırcın yavrusu” (153), ikizler kuralının anlatıdaki en önemli unsurlarından biridir.

Destanda ikizler kuralı aynı anlatısal işlevi paylaşan karakterler aracılığıyla da işletilmektedir. Bu bağlamda Maaday-Kara ile Altın-Targa; Altay'da huzur ve bolluk dönemini temsil eden, yaşam düzenini sürdüren bir çift olarak birlikte işlev görür. Kara-Kula Kağan ile Abram-Moos Kara-Taacı ise yıkımı, esareti, kötücül iktidarı temsil eden çift olarak anlatıda yer alır. Her iki durumda da karakterler bireysel özelliklerinden ziyade, aynı rolü paylaşan ve anlatısal işlevleri birlikte tamamlanan ikili yapılar hâlinde kurgulanmıştır.

3. 7. İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı

Bir sürü kişi veya nesne peş peşe ortaya çıkınca en önemli kişi öne gelir. Buna rağmen sonuncu gelen kişi anlatının duygudaşlık doğurduğu kişidir. Bu ilişkiyi denizcilik terimleriyle ifade edebiliriz: “Baş Tarafın Ağırlığı” (das Toppgewicht) ve “Kıç Tarafın Ağırlığı” (das Achtergewicht). Anlatının ağırlık merkezi her zaman Achtergewicht'te yatmaktadır... Üçler kuralıyla birleşen Achtergewicht halk anlatılarının en önemli özelliğidir, epik bir kuraldır (Olrik, 1994b: 4).

Maaday-Kara destanı, Axel Olrik'in ilk ve son durumun önemi kuralının da açık biçimde izlenebildiği bir anlatı yapısına sahiptir. Destanın ilk durumu, Maaday-Kara'nın merkezde olduğu bir düzen tasviriyle başlar. Altay'ın sunduğu nimetlerle kurulan bu dünya; halkın çoğaldığı, sürülerin arttığı, doğanın ata ve ana olarak adlandırıldığı ideal bir kozmosu temsil eder. Anlatının başlangıcında Maaday-Kara, g ve otorite rolüyle ne çıkar. Maaday-Kara, bu yönüyle destanda baş tarafın ağırlığını (Toppgewicht) oluşturur. Ancak anlatı ilerledikçe Maaday-Kara yaşlanır, gücünü yitirir ve derin bir uykuya dalar. Halkın ve sürülerin kaybolmasıyla birlikte Maaday-Kara pasifleşir. Anlatının merkezi ağırlığı giderek yer değiştirir. Bu noktadan itibaren destanın olay rgs, Maaday-Kara'nın oğlu Kögüdey-Mergen'in etrafında şekillenmeye başlar. Kögüdey-Mergen'in doğumu, doğaya bırakılması, olağanüstü biçimde büyümesi ve sınavlardan geçmesi, anlatının yönünü sona doğru belirgin biçimde kaydırır (33-189).

Destanda çok sayıda kişi, yaratık ve engel peş peşe ortaya çıkar: Kara-Kula Kağan, Abram-Moos Kara-Taacı, Erlik Bey, yer altı elçileri, yedi kurt, dokuz kuzgun, yedi lama, yedi bahadır, Ay Kağan... Bu okluk içinde Olrik'in belirttiği üzere anlatının asıl duygudaşlık uyandıran en önemli kişisi, sona doğru yerleştirilen Kögüdey-Mergen olur. Kögüdey-Mergen'in yer altına inmesi, Kara-Kula'yı, Abram-Moos Kara-Taacı'yı ve Erlik Bey'i ortadan kaldırması, halkı kurtarması ve düzeni yeniden kurması, anlatının dramatik ve duygusal ağırlığını tamamen onun üzerinde toplar. Bu durum, destanda kı tarafın ağırlığının (Achtergewicht) belirleyici olduğunu gösterir (126-189).

Destanın sonunda, Kögüdey-Mergen yeryüzündeki düzeni yeniden kurduktan sonra eşi Altın-Küskü ile birlikte göge yükselerek yıldıza dönüşür (250-251). Böylece anlatı, başlangıçta yeryüzüne ve fani düzene bağlı olan bir otoriteden, sonunda kozmik ve kalıcı bir düzene ulaşır. Dinleyicinin duygudaşlığı, artık Maaday-Kara'ya değil kozmik düzeni sağlayan Kögüdey-Mergen'e yönelir.

3. 8. Anlatımda Tek izgili Kuralı

Çağdaş edebiyat -bu terimi en geniş anlamıyla kullanıyorum- çeşitli entrika çizgilerini birbirine dolayıp karıştırmaktan hoşlanıyor. Buna karşılık, halk anlatısı bir olay çizgisini başkasıyla karıştırmaz; halk anlatıları her zaman tek çizgilidir. Eksik kalan ayrıntıları tamamlamak için geriye dönüş yapmaz. Eğer daha önceki olaylar hakkında bilgi vermek gerekiyorsa; bu bir konuşmanın içinde verilir (Olrik, 1994b: 4).

Destanın anlatımı, Maaday-Kara'nın uykusu ve düzenin bozulmasıyla başlar. Kesintisiz biçimde Kögüdey-Mergen'in doğumu, büyümesi, mücadelesi ve göge yükselmesi ile son bulur. Olaylar arasında paralel ya da eş zamanlı ilerleyen ikinci bir ana hikye bulunmaz. Yer altı, yeryüzü ve gökyüzüyle ilişkili sahneler anlatıya dâhil edilse de bu meknsal geçişler anlatım çizgisini bölmez. Destanda çok sayıda olay, mekân ve mücadele yer alsa da bunların tamamı Altay'daki düzeninin bozulması ve Kögüdey-Mergen aracılığıyla yeniden kurulması şeklindeki tek ana entrika etrafında birleşir.

Destanda geçmişe dönük ayrıntılar, modern anlatılardaki gibi bağımsız geri dönüş sahneleriyle verilmez. Örneğin Kögüdey-Mergen'in anne ve babasının kim olduğu, halkın neden esir düştüğü ya da Kara-Kula Kağan'ın gücünün kaynağı gibi bilgiler, Altay'ın sahibi yaşlı kadının açıklamaları (94-98), Kögüdey-Mergen'in atının konuşmaları (108-130) ve yedi lamayla yapılan sohbetler (150-156) aracılığıyla öğrenilir. Bu bilgiler anlatının akışını durdurmaz; aksine mevcut olay çizgisini ileri taşır. Destanın ilerleyen bölümlerinde Kögüdey-Mergen'in, Altın-Küskü'ye ulaşmak için çıktığı yolculuk da ayrı bir anlatı hattı oluşturmaz. Bu yolculuk, önceki mücadelelerin devamı niteliğindedir ve ana çizgiden kopmadan sürdürülür. Karşılaşılan yedi bahadır, yarışlar ve sınavlar ise olay örgüsünü dallandıran unsurlar değil; aynı çizgi üzerinde art arda gelen sınamalar olarak işlev görür.

3. 9. Kalıplaştırma Kuralı

Aynı çeşitten iki insan veya durum elverdiği ölçüde değişik değil, elverdiği ölçüde birbirine benzerdir. Genç kahraman,  gün arkası arkaya bilmediği bir yere gider. Her gün bir devle karşılaşır, hepsiyle aynı şeyi konuşur ve hepsini aynı biçimde öldürür. Hayatın böyle katı sluplaştırılmasının kendine özgü bir estetik değerı vardır. Gereksiz olan her şey atılmış ve sadece gerekli olanlar göze çarpıcı bir durumda ortaya çıkarılmıştır (Olrik, 1994b: 4).

Kalıplaştırma, aynı türden olayların, sahnelerin veya karşılaşmaların anlatıda birbirine benzer şekilde ortaya çıkmasını ifade eder. Destanda Kögüdey-Mergen'in karşılaştığı engeller ve sınamalar, büyük ölçüde kalıplaşmış bir yapı içinde sunulur. Kara-Kula Kağan, Altay'ı yerle bir edip Maaday-

Kara'nın malını ganimet olarak yurduna götürürken bir boz kırsığı elinden kaçırır. Kara-Kula Kağan, boz kırsığı yakalamaya çalışır ama boz kırsak her defasında onun elinden aynı şekilde kurtulur. Boz kırsığı yakalayamayan Kara-Kula Kağan hizmetkârı olan yaratıklara emir vererek boz kırsığı yemelerini söyler. Boz kırsak hepsinin yanından fark edilmeden yine aynı şekilde kaçıp kurtulur. Kara-Kula Kağan, her defasında yaratıkları aynı sözlerle azarlayıp ve lanetler (67-79). Kögüdey-Mergen, ailesini ve halkını kurtarmak için Kara-Kula Kağan'ın yurduna doğru yola çıkar. Yolculuğu sırasında birbirine eş iki bahadır, zehirli sarı deniz ve açılıp kapanan iki dağ olmak üzere üç farklı engelle karşılaşır. Birbirinden farklı nitelikler taşıyan bu engellerin her birini, her defasında aynı şekilde atının yardımıyla aşarak yoluna devam eder (95-126). Kögüdey-Mergen, Altın-Küskü'yü almak üzere Ay Kağan'ın ülkesine doğru yola çıktığında, yolda kendisine ve atına birebir eş olan altı bahadır ve altı atla karşılaşır. Kögüdey-Mergen, altı bahadırın her biriyle benzer biçimde karşılaşır ve onlarla benzer konuşmalar yaparak tanışır (194-200).

3. 10. Büyük Tablo Sahneleri Kuralı

Sage her zaman Büyük Tablo Sahneleri ile doruğuna erişir. Bu sahnelerde Sage kahramanları yan yana gelirler: kahraman ve atı; kahraman ve canavar... Bu görkemli durumlar çoğu zaman gerçeğe değil hayale dayanır... Büyük Tablo Sahnelerinin bir geçicilik duygusu değil bir çeşit zaman içinde süreklilik niteliği taşıdığı fark ediliyor (Olrik, 1994b: 4-5).

Büyük tablo sahneleri kuralına göre destan anlatısı, belirli anlarda olay akışını durdurarak sahneyi genişletir ve anlatının merkezindeki kişi ve nesneleri tek bir görsel bütünlük içinde sunar. Maaday-Kara destanında Kara-Kula Kağan'ın Altay'ı ele geçirdiği sahne, bu tür bir büyük tablo sahnesi olarak kurgulanmıştır. Anlatıda Kara-Kula'nın gelişyle birlikte yurt yerle bir edilir, halk esir alınır ve sürüler ganimet olarak götürülür. Bu sahnede hareketten çok görüntü ön plandadır. Anlatı, tek tek eylemleri sıralamak yerine yıkıma uğramış yurt, tutsak edilen halk ve talan edilmiş Altay tasviri üzerinde yoğunlaşır (65-66).

Kөгüdey-Mergen'in Kara-Kula Kağan'ı öldürdüğü sahne de destanın büyük tablo sahnelerinden biridir. Bu bölümde anlatı, kahraman ile düşmanın doğrudan karşı karşıya geldiği ana odaklanır. Çatışmanın kendisi uzun bir mücadele olarak değil, belirleyici hareketin ön plana çıkarıldığı bir görüntü olarak verilir. Kögüdey-Mergen'in cebinden çıkardığı bıldırcın yavrusunu parçalayışı ve Kara-Kula Kağan'ın aynı anda yere yığılması, sahnenin tek bir odakta yoğunlaştığını gösterir. Anlatı bu noktada durur; yan olaylar geri çekilir ve okuyucunun zihninde sadece kahraman, düşman ve son darbeye odaklanan sabit bir sahne bırakılır (173-174). Abram-Moos Kara-Taacı (242-243) ve Erlik Bey'in (248-249) de ortadan kaldırıldığı sahnelerde de benzer bir anlatım tercih edilir. Hareket ve ayrıntı sınırlandırılır, çatışma tek ve kesin bir hamle etrafında sabitlenir. Böylece bu sahneler, anlatının akışı içinde güçlü ve bağımsız görsel tablolar hâlinde sunulur.

Destanın son büyük tablo sahnesi, Kögüdey-Mergen'in Altın-Küskü ile birlikte yıldız olup göğe yükselmesidir (251). Bu bölümde anlatı hareketten tamamen arınır. Kahraman ve eşi yan yana getirilir ve sahne bir dönüşüm anı olarak dondurulur. Anlatı, bu noktada yeni bir olay başlatmaz aksine destanı kapatan kalıcı bir görüntü oluşturur.

3. 11. Anlatının Mantiği Kuralı

Sage'nin bir mantığı vardır. Ortaya konulan temaların konunun ana hatlarını etkilemesi gereklidir ve üstelik bu etki temaların anlatı içindeki ağırlığı ile doğru orantılı olmalıdır. Sage'nin bu mantığı her zaman doğal dünyanın mantığı ile ölçülemez. Animizme ve hatta mucize ve büyüye olan eğilim, onun temel kuralıdır. Her şeyden önce onun kabul edilmesi büyük ölçüde entrikanın iç tutarlılığına dayanır. Akla sığabilirlik, pek seyrek olarak dış gerçeklikle ölçülür (Olrik, 1994b: 5).

Maaday-Kara destanı baştan sona anlatı mantığına uygun bir şekilde kurgulanmıştır. Destanda bu kurala uygun çok fazla yapı bulunduğu için bu kuralla ilişkili sadece öne çıkan örnekler verilecektir.

Destanın ana temalarından biri düzenin bozulmasıdır. Bu bozulma destanda kozmik bir çözülme olarak sunulur. Sürülerin otlakları terk etmesi, halkın yurdu bırakması ve Maaday-Kara'nın derin uykuya dalması, anlatı mantığı içinde birbirini tamamlayan göstergelerdir (33-40). Maaday-Kara'nın yeni doğan oğlunu doğaya teslim etmesi, modern bakış açısından akıl dışı görünse de destanın iç mantığı açısından zorunlu ve anlamlıdır (57-58). Çünkü kahraman ancak doğanın koruyuculuğunda büyürse kötülüğe karşı durabilecek güce erişebilir. Maaday-Kara'nın oğlunu emanet ettiği kara dağı baba, kayın

ağacını anne olarak adlandırması, animistik dünya görüşünün anlatı mantığını belirlediğini açıkça gösterir. Köğüdey-Mergen'in olağanüstü güçleri, doğaya teslim edilmesinin doğal sonucudur ve rastlantı değildir. Bu yönüyle anlatının mantığı, doğa ile insan kaderini birbirinden ayırmaz.

Benzer biçimde Kara-Kula Kağan'ın kötülüğü de anlatının iç mantığına uygun olarak aşamalı ve yayılcı bir yapı gösterir. Altay'ı ele geçirmesi, halkı esir alması ve yurdu talan etmesi düzeni temsil eden her unsurun sistemli biçimde yok edilmesidir (66-67). Kara-Kula Kağan'ın ruhunun üç maralın karnındaki altın kutuda saklı olması (153-154), anlatının mantığı içinde son derece tutarlıdır. Çünkü böylesi bir kötülüğün sıradan bir ölümle ortadan kaldırılması mümkün değildir. Köğüdey-Mergen'in yolculuğu boyunca karşılaştığı engeller, yer altı elçileri, zehirli deniz, açılıp kapanan dağlar (95-126) anlatının iç mantığında kaçınılmaz sınamalar olarak yer alır. Bu engellerin aşılması, fiziksel güçle birlikte kahramanın yardımcısı at sayesinde gerçekleşir. Atın ve diğer hayvanların konuşması destanın mantık sisteminde olağan kabul edilir. Çünkü hayvanlar bu evrende bilinçli varlıklardır.

Şekil değiştirme motifinin yoğun biçimde kullanılması da anlatı mantığının bir parçasıdır. Destan kahramanları anlatı boyunca sürekli şekil değiştirir. Köğüdey-Mergen, Tastarakay'a (132), kara kartala ve kara sığına (156), kül renkli sıçana (167), kara erkek ayıya (169), sineğe (225), mavi bir kuşa (237), altın su samuruna (238); Köğüdey-Mergen'in atı, iki yaşında mavi tosuna (132), mavi kurda ve kara sığına (156), iki yaşında keçel taya (165), boz bir kartala (184), at sineğine (225); Altın-Küskü, beyaz kelebeğe (237), altın balığa (238); Abram-Moos Kara-Taacı, Kocakarı Cebelek'e ve Altın-Küskü'ye (226) dönüşerek şekil değiştirir. Abram-Moos Kara-Taacı'nın olan ve olacıklardan sezgileri yoluyla haber alması, büyü yapması; Köğüdey-Mergen'in olan ve olacıklardan haber almak için fal kitabından fal bakması (191) da anlatının mantığı kuralıyla örtüşür. Destanın sonunda Köğüdey-Mergen'in Erlik Bey'i öldürmesi ve yer altını arındırması (248-249), anlatının iç mantığında düzenin yeniden kurulması anlamına gelir. Ancak bu düzen, kahramanın yeryüzünde kalmasıyla tamamlanmaz. Köğüdey-Mergen'in Altın-Küskü ile birlikte yıldız olup göğe yükselmesi de (251) anlatının mantıksal sonucudur. Çünkü böylesine olağanüstü bir kahramanın insan dünyasında kalması beklenmez.

3. 12. Tek Entrika Kuralı

Sage için bir ölçüdür. Bu en iyi olarak gerçek Sage ile edebi eser karşılaştırdınca görülür. Entrika yapısında gevşek olayların ve belirsiz hareketlerin varlığı ürünün elden geçirildiğinin en belirgin işaretidir. Fakat, bazı özel durumlarda bu tekniğin çeşitli dereceleri vardır: masallarda, türkülerde ve yerel efsanelerde teknik güçlüdür; mitlerde ve kahramanlık destanlarında daha az güçlü, fakat hâlâ etkindir (Olrik, 1994b: 5).

Maaday-Kara destanı ilk bakışta çok sayıda olay, mekân değişimi, dönüşüm, mücadele ve sınav içeren karmaşık bir yapı sergiliyor gibi görünse de anlatı dikkatle incelendiğinde bu çeşitliliğin bağımsız ve dağınık entrikalar oluşturmadığı anlaşılır. Destandaki tüm olaylar, Altay düzeninin bozulması ve bu düzenin Köğüdey-Mergen aracılığıyla yeniden tesis edilmesi şeklinde özetlenebilecek tek bir ana entrikaya hizmet etmektedir. Bu yönüyle destan, Olrik'in tek entrika kuralına uygun bir yapı arz eder.

3. 13. Epik Birlik Kuralı

[E]pik birlik bütün anlatı öğelerinin, en baştan beri ortaya çıkma ihtimali görülen ve artık gözden uzak tutulamayan olaylar yaratması şeklinde gerçekleşmektedir. Doğmayan bir çocuk bir canavara adanır adanmaz, her şey bu çocuğun canavarın pençesinden nasıl kurtulacağı sorusu üzerine döner (Olrik, 1994b: 5).

Destanın başlangıcında Maaday-Kara'nın yaşlanması, gücünü kaybetmesi ve halkının dağılmasıyla birlikte Altay'daki kozmik ve toplumsal düzenin bozulduğu gerçeği ortaya konur. Kara-Kula Kağan'ın Altay'a yönelttiği tehdit ve yurdu tahrip etmesi, bu bozulmayı geri dönülmez bir noktaya taşır. Bu aşamadan sonra anlatı, Olrik'in epik birlik kuralında vurguladığı üzere, bozulan düzenin nasıl yeniden kurulacağı sorusu etrafında şekillenir. Dinleyici açısından artık göz ardı edilemeyecek olan temel mesele, Altay'ın nasıl kurtulacağı ve eski bütünlüğüne nasıl kavuşacağıdır.

Köğüdey-Mergen'in doğumu ve doğaya bırakılması, bu temel sorunun çözümüne yönelik anlatısal bir zorunluluk olarak belirir. Destanın ilerleyen bölümlerinde Köğüdey-Mergen'in karşılaştığı engeller, mücadeleler, anlatının merkezinden kopan yan epizot niteliği taşımaz. Aksine her engel, kahramanı Kara-Kula Kağan'a ve yer altı güçlerine biraz daha yaklaştıran işlevsel aşamalar olarak kurgulanır. Erlik Bey'in kızıyla yaşanan çatışmalar, yer altına iniş, Şaman Tordoor'un, Kara-Kula

Kağan'ın, Abram-Moos Kara-Taacı'nın, Erlik Bey'in ortadan kaldırılması anlatının başında ortaya çıkan düzen bozucu gücün tüm boyutlarıyla etkisiz hâle getirilerek Altay'ın kurtuluşunu ve eski bütünlüğüne kavuşmasını amaçlar. Bu durum, Olrik'in epik birlik ilkesinde vurguladığı gibi anlatının başından itibaren sezdirilen sonucun, anlatının tamamında sistemli biçimde hazırlanması anlamına gelir.

3. 14. İdeal Epik Birlik Kuralı

Öte yandan bir de ideal epik birlik vardır. Birçok anlatı öğeleri, kişiler arasındaki ilişkileri en iyi şekilde aydınlatmak için bir araya gelirler. Kralın oğlu canavarın kızının akıllılığı sayesinde özgürlüğüne kavuşur fakat -ve bu da diğer öğedir- oğlan kızı unuttur ve tekrar kız tarafından elde edilir (Olrik, 1994b: 5).

Başka bir ifadeyle ideal epik birlik kuralı, anlatılardaki olay, kişi ve diğer anlatı unsurlarının rastlantısal bir biçimde bir araya gelmediğini; bunların anlatının bütünlüğünü sağlayacak anlamlı ve işlevsel ilişkiler içinde düzenlendiğini ifade eden bir ilkedir. Bu kurala göre anlatıda yer alan unsurlar, birbirinden bağımsız varlıklar olarak değil, birbiriyle olan karşılıklı ilişkileri içinde anlam kazanır. Bir kişinin niteliği, konumu veya işlevi çoğu zaman karşısında bulunan başka bir kişi ya da unsur aracılığıyla belirginleşir. Bu nedenle kahraman ile düşman, yardımcı ile engelleyici, farklı özelliklere sahip kişiler ve unsurlar arasındaki ilişkiler, anlatının ideal epik birlik yapısının oluşmasına katkı sağlar.

İdeal epik birlik kuralı açısından bakıldığında, Maaday-Kara destanındaki kişi ve unsurların Kögüdey-Mergen'in kahramanlık özelliklerini belirginleştirecek şekilde bir araya getirildiği görülür. Kögüdey-Mergen'in kara dağa bırakılmasının ardından Altay'ın sahibesinin, yaşlı kadın biçiminde ortaya çıkarak onu bulması, büyümesi ve kahraman olarak yetiştirmesi bu karşılaşmanın tesadüfi olmadığını gösterir. Yaşlı kadın, Kögüdey-Mergen'in kahramanlık yolculuğuna hazırlanmasını sağlayan kişidir. Bunun yanında Kara-Kula Kağan ve Erlik Bey'in kızı kahramanın karşısında yer alan kötü güçler olarak onun mücadelecisi ve kararlı yönünü ortaya çıkarırken gök boz at kahramana yol gösteren ve onu tehlikelerden kurtaran yardımcı unsur olarak işlev görür. Altın Küskü, kahramanın aile ve toplum düzenini yeniden kurma sürecinde destekleyici bir rol üstlenir. Bu bağlamda destandaki kişiler ve olağanüstü varlıklar, Kögüdey-Mergen'in kahramanlığını destekleyecek şekilde anlatıya dâhil edilir.

3. 15. Dikkati Başkahraman Üzerinde Toplama Kuralı

Halk geleneğinin en büyük kuralı Dikkati Baş Kahraman Üzerine Toplama'dır. Tarihsel olaylar Sage'de anlatılıyorsa dikkat kahraman üzerinde toplanır... Sage'de iki kahraman belirttiği zaman halk anlatısının nasıl geliştiğini görmek çok ilgi çekicidir. Bir tanesi her zaman gerçek baş kahramandır. Sage onun hikâyesiyle başlar ve bütün dış görünüşüyle o, en önemli karakterdir (Olrik, 1994b: 5).

Destanın girişinde Maaday-Kara ile bir başlangıç yapılmış olsa da anlatının gerçek merkezinin kısa sürede Kögüdey-Mergen olduğu belirginleşir. Maaday-Kara'nın uzun uykusu, halkının dağılması ve yurdun sahipsiz kalışı, anlatının başkahramanını inşa etmek için gerekli olan ön sahneyi oluşturur. Bu aşamadan itibaren anlatı, sistemli biçimde Kögüdey-Mergen'in doğumu, terk edilişi, büyütülüşü ve kahramanlaşma süreci etrafında yoğunlaşır. Olrik'in belirttiği üzere sagede iki kahraman ortaya çıktığında, anlatı yalnızca birini gerçek başkahraman olarak seçer. Maaday-Kara bu bağlamda anlatıyı başlatan kahraman olarak kalırken asıl epik dikkat Kögüdey-Mergen üzerinde toplanır.

Sonuç

Bu çalışmada, Altay Türklerine ait Maaday-Kara destanı Axel Olrik'in epik yasaları çerçevesinde incelenerek destanın anlatı yapısının sözlü kültür geleneğine özgü hangi yapısal ilkeler doğrultusunda şekillendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, Maaday-Kara destanının tematik ve mitolojik unsurlarıyla olduğu kadar anlatım tekniği, anlatı kurgusu ve yapısı bakımından da sözlü geleneğin epik kodlarını güçlü ve sistemli biçimde taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

İnceleme bulguları neticesinde Maaday-Kara destanının Axel Olrik'in epik yasalarıyla büyük oranda uygunluk gösterdiği tespit edilmiştir. Destan boyunca epik yasalara ilişkin çok sayıda örneğe rastlandığı, destanın uzun yapısına rağmen anlatı ekonomisinin korunduğu, epik yasaların sadece yüzeyde değil anlatının derin yapısında da tutarlı biçimde yer aldığı görülmüştür. Bu durum, anlatının bir şahsa ait kurgu ürünü olmaktan ziyade sözlü kültürün hafıza, tekrar ve kalıplaşma temelli anlatım

teknikleriyle biçimlendiğini; anlatıcının anlatıyı epik geleneğin kuralları doğrultusunda yapılandırıldığını ortaya koymaktır. Öte yandan destan, üçlü dünya tasavvuru, kozmik düzenin bozulması ve yeniden kurulması, olağanüstü varlıklar, kutsal mekânlar ve mitik karşıtlıklar aracılığıyla Türk destan geleneğinin mitolojik düşünce evrenini yoğun biçimde yansıtmaktadır. Bu mitik unsurlar, epik yasalarla uyumlu biçimde anlatı bütünlüğü içinde sunulurken destanın dramatik gücünü ve etkileyiciliğini artırmaktadır. Bu yönüyle Maaday-Kara, epik bir kahramanlık destanı olmakla birlikte Altay Türklerinin kozmoloji, değerler sistemi ve dünya tasavvurunu yansıtan güçlü bir mitik anlatıdır.

Destanda giriş ve bitiş, yineleme, tüçler ve bir sahnede iki kuralına ilişkin oldukça güçlü örnekler bulunmaktadır. Destanın olay örgüsünün zıtlıklar üzerine kurulmuş olması ise destanı zıtlık kuralına uyumlu hâle getirmektedir. İkizler kuralına uygun örnekler, anlatı boyunca oldukça yaygın biçimde karşımıza çıkar. Destanın başlangıcında Maaday-Kara öne çıkarken anlatının ilerleyen bölümünde merkezi konum Köğüdey-Mergen'e geçer. Bu bakımdan destan, ilk ve son durumun önemi kuralıyla da güçlü biçimde uygunluk gösterir. Destanda eksik kalan olaylar geriye dönüş tekniğiyle değil, kişilerin konuşmaları aracılığıyla verilir. Böylece destan boyunca tek çizgilik kuralı tutarlı biçimde korunur. Hacimli ve geniş epizotlu yapısı, destanda kalıplaştırma kuralının doğal olarak ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Köğüdey-Mergen'in karşılaştığı engeller, mücadeleler, yolculuklar ve sınavlar benzer anlatı kalıpları içinde tekrarlanır. Destanda büyük tablo sahneleri kuralının da çok sayıda örneği tespit edilmiştir. Destan, gerçek hayatın değil kendi iç mantığının kurallarına göre kurulmuştur. Destanda olağanüstülük, büyü, animizm ve mucizevi unsurlara sıkça yer verilir. Bu nedenle anlatının mantığı kuralı, destanda en güçlü biçimde görülen yasalardan biridir. Temel çatışma bakımından destan, tek entrika kuralıyla örtüşür. Farklı bölümlerde gelişen olaylar, bozulan kozmik düzenin yeniden kurulması amacı etrafında şekillenen tek bir ana entrikaya hizmet eder. Ancak destanın hacimli yapısı, bu kuralın bütün anlatı boyunca izlenmesini zorlaştırır. Buna rağmen farklı bölümlerdeki olaylar, ana entrikanın gelişimine katkı sağlayacak biçimde birbirine bağlanır. Destanın bozulan düzenin yeniden kurulması ekseninde ilerlemesi, kişi ve unsurların Köğüdey-Mergen'in kahramanlık özelliklerini belirginleştirecek biçimde bir araya getirilmesi, epik birlik ve ideal epik birlik kurallarına uygun bir anlatı bütünlüğü oluşturur. Bu yönüyle destan, geniş kişi ve olay kadrosuna rağmen epik birlik ve ideal epik birlik kurallarının gerektirdiği bütünlüğü korur. Anlatının merkezinde sürekli Köğüdey-Mergen'in bulunması ise dikkati başkahraman üzerinde toplama kuralının en belirgin yansımasıdır.

Sonuç olarak, Maaday-Kara destanının Axel Olrik'in epik yasalarının çoğuyla güçlü bir uyum göstermesi ve bu yasalara ilişkin çok sayıda örneği bünyesinde barındırması, destanın sözlü anlatı geleneğinin belirgin yapısal özelliklerini koruduğunu ortaya koymaktadır. Maaday-Kara, epik anlatı geleneğinin tipik yapısal özelliklerini bünyesinde barındırması ve bu kalıpları tutarlı bir biçimde sergilemesi bakımından dikkat çekici bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, destanın dünya destan geleneğindeki konumuna ilişkin daha kapsamlı değerlendirmeler yapabilmek için farklı kültürlerle ait destanlarla karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç vardır. Elde edilen bulguların, ileride gerçekleştirilecek karşılaştırmalı destan incelemelerine, anlatıcı merkezli sözlü kültür araştırmalarına ve epik anlatı çözümlemelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonnotlar

1. “Maaday-Kara Destanının Axel Olrik'in Epik Yasaları Bağlamında İncelenmesi” başlıklı bölümde parantez içinde belirtilen rakamlar, çalışmada kullanılan destan metninin yer aldığı Emine Gürsoy-Naskali'nin (2021) “*Altay Destanı Maaday-Kara*” adlı eserindeki sayfa numaralarını temsil etmektedir. Tekrarı önlemek ve metnin akıcılığını korumak amacıyla kaynak bilgisi yinelenmemiş, doğrudan sayfa numaraları belirtilmiştir.

Yazar Beyan Tablosu

Araştırma ve Yayın Etiği/ Research and Publication Ethics	Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine (COPE) dair uyulması gereken tüm kurallara uyulmuştur/ <i>This study has adhered to all applicable rules regarding the principles of scientific research and publication ethics (COPE)</i>
Etik Kurul İzni/ Ethics Committee Approval	Çalışmanın etik kurul iznine gereksinimi yoktur/ <i>This study does not require approval from an ethics committee</i>
Yazarların Katkı Oranı/ Authors' Contribution Rate	Çalışma tek yazarlıdır/ <i>The study is authored by a single author.</i>

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı/ AI Use Statement	Çalışmanın hiçbir aşamasında yapay zekâ araçlarından faydalanılmamıştır/ <i>Artificial intelligence tools were not used at any stage of the study</i>
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum yoktur/ <i>There are no circumstances in this study that could give rise to a conflict of interest</i>
Destek ve Teşekkür/ Support and Thanks	Çalışma kapsamında herhangi bir kişi, kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır/ <i>No support was received from any individual, institution, or organization in connection with this study</i>

Kaynaklar

- AÇA, M. (2000). “Köne Epos” (Arkaik Destan) Kavramı ve Türk Halk Hikâyelerinde ‘Âşıklara Mahsus Evlilik’ Konunun Kaynaklarından ‘Alplara Mahsus Evlilik”. *Millî Folklor*, S. 47, 11-21.
- AKGÖL, A. (2021). *Maaday-Kara Destanında Yapı ve Anlam*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BEKKİ, S. (2001). *Altay-Türk Destanı Maaday-Kara (İnceleme-Metin)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BEKKİ, S. (2002). “Altay-Türk Destancılık Geleneği ve Maaday-Kara Destanı”. *Türkler Ansiklopedisi*, C. 3. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca (Ed.), 569-579, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- BEKKİ, S. (2007). *Maaday-Kara Destanı*. Elazığ: Manas Yayıncılık.
- BEKKİ, S. (2020). *Maaday-Kara Altay Kahramanlık Destanı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2007). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2010). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- DİLEK, İ. (2002). *Altay Destanları I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DİLEK, İ. (2007). *Altay Destanları II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- EKİCİ, M. (2010). “Kuramlar ve Yöntemler”, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. M. Öcal Oğuz vd. (Ed.), 57-92, Ankara: Grafiker Yayınları.
- ERGÜN, M. (1997). *Altay Türklerinin Kahramanlık Destanı-Alıp Manaş*. Konya: Günay Ofset.
- GÜRSOY-NASKALİ, E. (2021). *Altay Destanı Maaday-Kara*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M, F. (2016). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Alfa Tarih.
- OLRIK, A. (1965). “Epic laws of Folk Narrative”. *The Study of Folklore*. Alan Dundes (Ed.), 129-141, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- OLRIK, A. (1994a). “Halk Anlatılarının Epik Kuralları”. *Millî Folklor*. S. 23, 2-5.
- OLRIK, A. (1994b). “Halk Anlatılarının Epik Kuralları II”. *Millî Folklor*. S. 24, 4-5.
- YOLCU, M. A. (2016). “Halk Bilimi Araştırma Kuram ve Yöntemleri”. *Halk Bilimi El Kitabı*. Mustafa Aça (Ed.), 225-305, Konya: Kömen Yayınları.